

*Saule – nešviesk!
Juk matai – Gedulas. Skausmas. Mirtis
Žemėje guli vaikai
Mūsų tautos ateitis.
Po kruvinosios nakties
Aušta beginklė diena
Kas gi tau ranką išties,
Sušaudyta Lietuva?*

Gabrielė Filinovaite

Bet tada, 1991 metų sausio tragedijos dienomis Lietuvai ranką tiesė visa doroji pasaulio žmonijos dalis. Mano archyve išliko Tatarstano Nepriklausomybės partijos Tarybos Kreipimasis į totorių, tiurkų ir musulmonų sūnus, tarnavusius sovietinėje kariuomenėje Lietuvoje. Jame buvo rašoma:

Totorių, tiurkų ir musulmonų sūnūs!

Lietuvos respublika yra kovos už laisvę prieš totalitarizmą avangarde. Nedalyvaukite didžiarusiškoje imperinėje politikoje prieš Lietuvos, Latvijos ir Estijos suverenias valstybes. Paduokite raportus dėl perkėlimo į kitas tarnybos vietas.

Jeigu jūs šiandien smaugsite Baltijos tautų laisvę, rytoj toks pat likimas laukia jūsų tėvų, brolių ir seserų. Būkite dėmesingi ir budrūs (Pravda, 1991-01-14).

Lietuvą tada rėmė ir rusai, svajoję apie demokratinę savo valstybės ateitį Maskvos aikštes užpildė tūkstantinės demonstrantų minios, reikalavusios „Laisvės Lietuvai“. Rėmė švedai, islandai, o ukrainiečiai keturi Rados nariai buvo su lietuviais net kelias tragedijos dienas, pasiruošę ir mirti su lietuviais, jeigu rusų kariuomenė pultų Parlamentą. Atskrido į Lietuvą ir didžiulė amerikiečių žurnalistų ir istorikų grupė, vadovaujama žymaus to meto politologo P. Goblo. Remiama pasaulio dorųjų Lietuva jautėsi stipri ir tvirta, niekada nesuabejojo savo pasirinkto kelio teisingumu. Sulaukė ir 26-jų Sausio 13-osios minėjimo metinių.

Gaila, kad tiek mažai Seimo narių yra raštingi. Pasirodo vos viena kita jų knyga. O jie tada, stovėję prie jaunos ir agresyviai rusų puolamos valstybės vairo, galėtų daug ką paliudyti Lietuvos istorijai. Tame kontekste nudžiugino Česlovo Vytauto Stankevičiaus knyga „Sudėtingas Lietuvos derybų su Maskva kelias 1990-1992 metais“ (V. 2013).

Jame politikas, buvęs derybų su Maskva komisijos pirmininkas, detalai istoriškai aprašo Sausio 13-osios tragedijos artėjimo kontekstą.

1990 m. gruodžio 1 d Lietuvos, Estijos ir Latvijos parlamentų vadovai pasirašė bendrąjį kreipimąsi į Maskvoje prasidėjusį ketvirtąjį SSRS liaudies deputatų suvažiavimą, kuriuo siūlė suvažiavimui priimti nutarimą dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės pripažinimo ir derybų su jomis. Suvažiavime tai padarė sprogfusios bombos įspūdis. SSRS užsienio reikalų tuometinis ministras E. Ševarnadzė atsistatydino.

1990 m. gruodžio 3 d. LR Aukščiausios Tarybos pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis Kreipėsi į tuometinį SSRS delegacijos vadovą, ministrą pirmininką N. Ryžkovą, siūlydamas derybinėms delegacijoms susitikti gruodžio mėnesį. Atsakymo negavo.

LR Aukščiausioji Taryba 1990 m. gruodžio 28 d. nutarima konstatavo, kas SSRS nesutinka pasirašyti derybų protokolo. Todėl LR AT panaikino, kaip netekusį galios birželio 29 d. priimtą pareiškimą dėl moratoriumo skelbimo; įpareigojo derybines delegacijas tarpvalstybines derybas, nereikalaujant pasirašymo. Derybinė Lietuvos delegacija buvo įpareigota visose derybose neprarasti svarbiausiojo – Lietuvos suvereniteto.

1991 m. sausį M. Gorbačiovo vadovaujama Sovietų Sąjunga nusprendė įvykdyti karinę agresiją prieš Lietuvą, ir jėga ją sugrąžinti į Sovietų sąjungą. Pirmosiomis 1991 m. sausio dienomis į Lietuvą, Latviją ir Estiją buvo gabenami papildomi SSRS karinių pajėgų daliniai. Jie kruvina prievarta gaudė Lietuvos jaunuolius į sovietinę kariuomenę, užėmė telefonų stotis ir krašto apsaugos tarnybos pastatą.

1991 m. sausio 10 d. M. Gorbačiovas pateikė LR AT ultimatumą „neatidėliotinai atkurti visa apimtimi SSRS ir LTSR Konstitucijos galiojimą visa apimtimi, atšaukti anksčiau priimtus antikonstitucinius aktus“ (Č. V. Stankevičius. Ten pat, p 43-44).

1991 m. sausio 11 d. LR AT M. Gorbačiovo ultimatumą atmetė, pažymėdama, kad SSRS ultimatyvia forma pareiktas reikalavimai legalizuoti kitos šalies Konstituciją „juridiškai reikštų įstojimą į SSRS arba 1940 metais SSRS įvykdytos aneksijos įteisinimą“ (Ten pat).

Tenka tik stebėtis ir žavėtis, kad to meto AT nariai buvo tokie teisiškai kvalifikuoti ir patriotiškai. Deja, į kitus Seimus, jau vadovaujamus raudonųjų, atėję Seimo nariai jau buvo mažaraščiai.

1991 m. sausio 13 d. po vidurnakčio Sovietų Sąjungos tankai, desantininkai ir specialieji KGB daliniai pradėjo puolimą prieš Lietuvos radijo ir televizijos komitetą ir Televizijos bokštą Vilniuje. Aukščiausios Tarybos rūmuose, taip pat laukusiuose puoliimo, posėdžiavo 90 AT narių. Gaila, kad knygos autorius nepateikė jų sąrašo. Žinau, kad A. M. Brazausko, p. Kazimiro Prunskienės tame posėdyje nebuvo. Vėliau Goda Ferensienė paskelbė, kad tuo metu A.M. Brazauskas pas Ferensius šnapsą gėrė, laukdamas, kol viskas pasibaigs.

Posėdyje buvo priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės emigracijoje“ LR Užsienio reikalų ministra Algirdas Saudargas buvo paskirtas LR Vyriausybės emigracijoje vadovu.

Sausio 13 d. M. Gorbačioviui pavaldžios SSRS karinės Pajėgos užėmė Lietuvos radijo ir televizijos rūmus, Televizijos bokštą, Spaudos rūmus ir daugelį kitų pastatų, nužudė 14 beginklių žmonių, Loreta Asanavičiūtė narkotikais apsvaigęs kareiva-išsigimėlis tanku sutraiškė, kelis šimtus sužeidė, keliolika labai sunkiai.

LR AT pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis, kelias paras nemiegoję, išvargęs ir pasiruošęs mirti, jeigu reikės, dar sugebėjo kreiptis į šimtatūkstantinę minią, saugojusią savo Tėvynės širdį – jos Parlamentą iš Seimo rūmų balkono į LR piliečius, sakydamas:

„Dabar, kada kaustytas priešo batas vėl sutrypė Lietuvą – jauną laisvės gėlę, žinokite: Sėkla suspėjo subręsti ir šaknys tebėra tvirtos. Ji buvo ir bus vienintelė mūsų Tėvynė, graži ir garbinga, verta laisvų žmonių. Bet mes dar turime atsilaikyti prieš baisesnį ginklą negu tankai. Mus naikins nedorovingumu, girtuokliavimu, mus naikins nusiminimu ir nemeile. Nesunieksėkime. Geriau yra pavargti, negu parduoti sąžinę. Mažiausia, kam reikia pavydėti, tai išdavikams“ (Landsbergis V. Mintys. Būta ir pasakyta. V., 2002. – p. 356).

Išgirdęs apie kruvinas beginklių skerdynes Vilniuje, Rusijos Federacijos AT pirmininkas Borisas Jelcinas 1991 m. sausio 13 d. atvyko į Taliną. Čia keturių valstybių Parlamentų vadovai – Rūūtėlis, A.Gorbunovas, V.Landsbergis ir B. Jelcinas pasirašė – Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos pareiškimą, kuriame buvo konstatuota: Šalys pripažįsta viena kitos suverenitetą. 7. Estija, Latvija, Lietuva ir Rusijos Federacija patvirtina savo ryšius plėtoti santykius tarp savo valstybių tarptautinės teisės principų ir tarpusavio susitarimų pagrindais“ (Č.V. Stankevičius. Ten pat, p. 46).

Po dešimties metų žurnalistė Lina Pečeliūnienė, pakeitusi nužudytąjį „Lietuvos aidą“ žurnalistą Kęstutį Žičkų, lietuviškos žiniasklaidos sąžinės poste, rašė: „1990 m. visa opozicija priekaištavo V. Landsbergio vadovaujamai dešinei koalicijai už konfrontaciją su Sovietų sąjunga... Tačiau istorija parodė, kad būtent kieta, tarptautine teise besivadovaujanti V. Landsbergio linija atnešė pergalę ne tik Lietuvai, bet ir kitoms Baltijos šalims. Net ir Rusijos demokratija skelbėsi pasimokiusi iš Lietuvos. Štai tada lygiateisiškumo pagrindais ir buvo sureguliuoti geros kaimynystės santykiai su Rusija (Lina Pečeliūnienė. Prezidentas ir jo „globos namai“ // Valstiečių laikraštis. – 2000, birž. 27).

26-jų Sausio 13-osios tragedijos minėjimo išvakarėse prof. Vytautas Landsbergis, pagaliau pripažino: „Kova už laisvę nebaigta, ji tęsiasi“ Tik šį kartą už Tautos dvasinį atgimimą – už žmonių protus, jausmus ir širdis. Šakių savivaldos tarybos jaunų agresyvių vyrų, dar nieko nespėjusių nuveikti nei savo kraštui, nei žmonėms, bet išūliai dantingų, elgesys su Šakių miesto daug nuveikusiu meru rodo, kad ateina į Lietuvos valdymą jauna ir nedora karta. Taigi – dar teks pakovoti., siekinnt atkurti dorą žmonių santykiuose ir moralę politikoje.

2017-01-11